Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 2022

Sosiaali- ja terveysministeriön vastuualueeseen kuuluu sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön valmistelu. Kelan yhtenä tehtävänä on sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön toimeenpano eri etuuslakien mukaisesti. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee sosiaaliturvaa koskevaa lainsäädäntöä yhteistyössä Kelan kanssa, mutta Kelan toimintaan ja etuuksien toimeenpanoon sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ole toimivaltaa ottaa kantaa.

Kelan valtiosääntöoikeudellinen erityisasema perustuu perustuslain 36 §:ään, jonka perusteella eduskunta valitsee valtuutetut valvomaan Kelan hallintoa ja toimintaa. Tästä erityisasemasta johtuen Kela on erillään valtioneuvoston ja ministeriöiden alaiseen viranomaiskoneistoon kuuluvista ohjaus- ja valvontasuhteista.

Kelan hallintoa koskevan lainsäädännön uudistaminen

Kansaneläkelaitoksesta annetun lain muuttamisen valmistelu on käynnistetty sosiaali- ja terveysministeriössä. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti Kansaneläkelaitoksesta annettua lakia muutetaan Kelan hallinnon osalta parlamentaarisen työn pohjalta. Lisäksi lakia muutetaan siten, että Kelan palveluita voidaan tarjota yhteiskunnan muiden toimijoiden käyttöön turvallisuuden ja huoltovarmuuden parantamiseksi.

Kelaa koskevan lainsäädännön muutostarpeita selvittänyt parlamentaarinen työryhmä ehdotti loppuraportissaan useita Kelan hallintoa koskevia muutoksia. Lisäksi muuttunut turvallisuusympäristö haastaa viranomaistoimintaa. Vakavat ja laajat häiriöt, jotka edellyttävät viranomaisilta normaalista poikkeavia toimia ja laajaa yhteistyötä, voivat yleistyä. Kelalla on jo tällä hetkellä merkittävä rooli yhteiskunnan kannalta keskeisissä IT- ja tiedonhallinnan tehtävissä joko sopimusperusteisesti tai lain perusteella. Kela panostaa tietoturvan ja kansallisen turvallisuuden kehittämisen vuoksi nyt ja tulevina vuosina konesali- ja tietoturvaratkaisujensa tason nostamiseen, niin teknologiamielessä kuin henkilöresursseinakin. Huoltovarmuuden näkökulmasta olisi järkevää, että tätä panostusta voisivat hyödyntää myös muut viranomaiset tai julkista tehtävää hoitavat organisaatiot.

Hallituksen esitystä valmistellaan sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Kelan kanssa. Kela on toimittanut sosiaali- ja terveysministeriöön myös muita lainmuutostarpeita, jotka pyritään huomioimaan valmistelutyössä.

Kelan ja hyvinvointialueiden yhteistyö

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä Kelan yhteistyötä hyvinvointialueiden kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toimeenpanovaiheessa ja hyvinvointialueiden aloitettua toimintansa, ja toivoo yhteistyön olevan pysyvä toimintamalli. Kelan ja hyvinvointialueiden

yhteistyö on keskeisessä roolissa etuuksien ja palvelujen nykyistä tiiviimmässä yhteensovittamisessa, mikä on myös yksi sosiaaliturvauudistuksen tavoitteista.

Vaativa lääkinnällinen kuntoutus ja vammaisetuudet

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että Kela on kehittänyt vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen toimeenpanoa lainmuutoksen voimaantulon jälkeen, samoin kuin vammaisetuuksien toimeenpanoa. Kehittämistyön tavoitteena on ollut sujuvoittaa hakemus- ja etuuskäsittelyä ja yksinkertaistaa toimeenpanon prosesseja, mikä on tärkeää myös asiakkaiden yhdenvertaisuuden ja oikeuksiinsa pääsyn kannalta.

Edellisellä hallituskaudella Kela on ollut mukana laajassa kuntoutuksen uudistamista koskevassa työssä, joka perustuu kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotuksiin. Yhteistyö Kelan kanssa jatkuu, kun kuntoutuksen uudistamista jatketaan tällä hallituskaudella hallitusohjelman mukaisesti.

Perustoimeentulotuki

Hallitusohjelmassa on useita kirjauksia toimeentulotuen uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että perustoimeentulotuen uudistamisen valmistelu ja tuleva toimeenpanovaihe edellyttävät Kelalta merkittävää panosta.

Kelan korvaamat taksimatkat

Sairausvakuutuksesta korvattavan taksinkäytön enimmäishintaa koskevat säännökset ovat voimassa vuoden 2024 loppuun. Enimmäishintasääntely säädettiin määräaikaisena turvaamaan korvausten jatkuvuutta siirtymätilanteessa, jossa sairausvakuutuslain taksinkäytön korvaukset uudistettiin taksiliikenteen hintojen vapautumisen johdosta. Säännökset ovat mahdollistaneet sairausvakuutuksesta korvattavasta taksimatkasta vakuutetulta perittävästä enimmäishinnasta säätämisen valtioneuvoston asetuksella. Sääntelyn voimassaolon päättyminen tulee huomioida hallituksen lainsäädäntöhankkeissa.

Kela esitti vuonna 2022 sosiaali- ja terveysministeriölle valtioneuvoston asetuksen tarkistamista korvattavan taksimatkan enimmäishinnan osalta. Esityksen taustalla oli polttoaineiden hintojen merkittävä nousu. Asetusta tarkistettiin, ja uudet hinnat astuivat voimaan 1.7.2022. Joulukuussa 2022 valtioneuvosto päätti hintojen pysyvän samalla tasolla vuoden 2023 ajan, sillä taksiliikenteen kustannukset olivat yhä kohonneella tasolla.

Väliaikaisen sähkötuen valmistelu

Sähköenergian nopean ja voimakkaan hinnannousun vuoksi hallitus sopi vuoden 2023 talousarvioneuvotteluissa, että kohonnutta sähkön hintaa kompensoidaan erillisellä sähkötuella niille pienituloisille kotitalouksille, jotka eivät pysty hyödyntämään verotuksessa tehtävää kotitalousvähennystä sähköenergialaskun perusteella.

Tuen valmistelu jouduttiin tekemään hyvin nopeasti ja osittain epävarmoilla tiedoilla. Jotta tuen toimeenpano annetussa aikataulussa oli mahdollinen, valmistelussa oli tiiviisti mukana Kelan asiantuntijoita. Hyvällä yhteistyöllä laki saatiin valmisteltua ja kokonaan uuden ja uudenlaisen tuen toimeenpanon vaatimat järjestelmämuutokset tehtyä erittäin nopeasti ja sujuvasti.

Parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea

Edellisellä hallituskaudella käynnistyi parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean työ sosiaaliturvauudistuksen valmistelemiseksi. Sosiaaliturvakomitean ensimmäisellä kaudella Kela on osallistunut komitean ja sen viiden jaoston työhön sekä antanut tärkeän panoksen komitean välimietinnön ja muiden julkaisujen valmisteluun. Sosiaaliturvakomitean toinen kausi alkaa syksyn 2023 aikana hallitusohjelman mukaisesti ja Kelalla tulee olemaan keskeinen rooli myös komitean toisen kauden työssä.

Kelan toimintakulut

Valtio rahoittaa Kelan toimintamenoista noin 76 prosenttia. Valtion ohella toimintamenoja rahoittavat myös työnantajat, palkansaajat sekä yrittäjät. Kelan sosiaaliturvarahastojen valtion toimintakulut koottiin yhdelle momentille vuodesta 2016 lukien. Koska Kelan toimintamenomomentti on kaksivuotinen siirtomääräraha, momentti antaa normaalitilanteessa liikkumavaraa resurssien ja palvelutason vaihtelujen tasaamiseen.

Kelan toimintamenojen tilanne on viime aikoina ollut hyvä ja hakemusmäärien lisääntymisen ja hallitusohjelman tuomien muutosten haasteisiin on pystytty vastaamaan. Tietohallintojärjestelmien ja tietoturvan kehittäminen edellyttävät jatkuvia lisäresursseja myös tulevina vuosina.

Vuonna 2022 valtio rahoitti Kelan toimintamenoja noin 490 miljoonalla eurolla ja vuonna 2023 noin 510 miljoonalla eurolla. Vuoden 2024 talousarviossa Kelan toimintamenoihin on varattu 520 miljoonaa euroa. Lisäksi Kelalla on vuosittain ollut käytettävissä edelliseltä vuodelta siirtyvää ylijäämää. Siirtyvä ylijäämä on kasvanut viime vuosina. Vuonna 2022 sitä oli käytettävissä noin 120 miljoonaa euroa ja vuonna 2023 noin 130 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriö pyrkii toiminnallaan turvaamaan riittävän rahoituksen sosiaaliturvaetuuksien toimeenpanotehtävän hoitamisessa. Kun varat on myönnetty Kelalle, niiden oikea kohdentaminen ja tämän myötä hakemuskäsittelyn ja palvelun varmistaminen kuuluvat Kelalle.